

नेपाल सरकार
Government of Nepal

कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय

Ministry of Agricultural, Land Management and Cooperatives

सिंहदरबार, काठमाडौं, नेपाल
Singhadurbar, Kathmandu, Nepal

एकीकृत बाली पात्रो - अलैंची खेती (Integrated Crop Calendar- Cardamom)

महिना	बैशाख				जेष्ठ				अषाढ				श्रावण				भाद्र				आश्विन				कार्तिक				मंसिर				पुष				माघ				फाल्गुण				चैत्र			
हप्ता	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४				
मौसम																																																

अलैंची अदुवा परिवारमा पर्ने बहुवर्षीय विरुवा हो। यसको फेदमा जरा नजीक वर्षको एक पटक अलैंची फल्दछ, जसबाट सुगन्धित तेल बिस्कुट, परफ्यूम औषधीमा साथै मसलाको रूपमा प्रयोग गरिन्छ।

हावापानी :

१००० - २२०० मीटर उचाइमा पर्ने हिमाली र पहाडी क्षेत्र जहाँ ३०००-३५०० मी.मी. वर्षा हुने ठाउँमा यसको खेती गरिन्छ।

अलैंची खेतीको लागि सधै चिस्यान रहने ओसिलो र सोपिलो ठाउँ राम्रो हुन्छ।

जमिनको छनोट : पी.एच. ५-५.५, प्रांगारिक पदार्थ १% भन्दा बढी भएका विभिन्न प्रकारका माटो र भिरालो जमिनमा यसको खेती गर्न सकिन्छ। जमिनको चयन गर्दा चट्टान वा ठूलो ढुंगा नभएको ठाउँ तथा छायाँ दिने रुख भएको ठाउँ रोप्नु पर्दछ। रुख नभएको ठाउँमा रुख रोपेर छायाँको व्यवस्था मिलाउन पनि सकिन्छ।

खाली जग्गामा अलैंचीको खेती गर्नु छ भने २ - ३ वर्ष अगाडि नै रुख रोप्नु पर्दछ। यसको लागि पाल्ते, कटुस, घोक्रफूल, शिरिष, फलेदो, चिलाउने, उतीस आदि लगाउन सकिन्छ। तर धेरै प्रयोग गर्ने र वैज्ञानिकहरूले पनि उपयुक्त मानेको छायाँदार रुख भने उतीस हो। उतीसको विभिन्न गुणहरूको कारणले अलैंचीको पूरक पनि मानिन्छ।

अलैंची रोप्नुभन्दा १ वर्षअघि नचाहिँदो भारपात, बुट्यान र बाक्ला रुखहरू भए हटाउनु पर्दछ। यसरी सफा गरी भारपात माटोमा कुहिन दिनुपर्दछ।

छायाँ दिने रुख रोप्नुपर्दा ५ देखि १० मिटरको फरकमा रोप्नु पर्दछ।

जातहरू :

- १) रामसाई
- २) गोलसाई
- ३) डम्बरसाई (मध्य पहाड)
- ४) साउने

लगाउने समय : जेष्ठ - श्रावण

मलखाद (प्रति रोपनी) : कम्पोष्ट - ५० - ६० डोको, नाइट्रोजन - ५ के.जी., फोस्फोरस - ३ के.जी., पोटास - ३ के.जी.

कम्तिमा वर्षको एक पटक गोडमेल गरेर मल राख्न सकेमा उत्पादन राम्रो पाउन सकिन्छ।

रोप्ने तरिका :

- बोटदेखि बोट १.२ - १.५ मिटर
- लाईनदेखि लाईन १.२ - १.५ मिटर
- ३ बेर्ना प्रति खाडल

बेर्ना बिउ : ६६७ - १०४१ बेर्ना प्रति रोपनी

बेर्ना बिउ उत्पादन :

- १) माँउभाङ्गबाट गानो छुट्याएर
- २) बिउबाट बेर्ना उमारेर
- ३) तन्तु प्रशारण प्रविधि (प्रयोगशालामा विरुवा उत्पादन) मेरिस्टेम टिप कल्चर

रोगहरू :

१) **पातको सडन :** सुरुमा पातमा पानीले भिजेजस्तो थोप्लाहरू देखिन्छन्। पछि यिनीहरू बढ्दै गएर सम्पूर्ण पातहरू कुहिएर जान्छ र सम्पूर्ण विरुवामा दुसी फैलिन गई बोट कुहिन थाल्दछ।

यसको रोकथामको लागि वर्षा सुरु हुनासाथ कपरअक्सिक्लोराइड विषादी २ ग्राम प्रति लिटर पानी मिसाई छर्कन सुरु गरी आक्रमण हेरी १० - १५ दिनको अन्तरमा दुई - तीन पटक दोहोर्‍याउनु पर्दछ।

२) **गानो कुहने रोग :** रोग लागेपछि गानो र डाँठ जोडिएको भागमा पानीले भिजेको जस्तो देखिन्छ। रोगको प्रकोप बढी भएमा गानो पुरै कुहिन्छ, सुधँदा गन्हाउँछ र भाँग पुरै मर्दछ।

यो रोगको रोकथाम गर्न :

- विरुवामा चोटपटक पुर्‍याउनु हुँदैन।
- रोगीभाँगमा प्रयोग गरिएको अलैंची टिप्ने छुरी र गोडमेल गर्ने औजारहरू राम्ररी सफा गरेर मात्र अन्य भाँगमा प्रयोग गर्नुपर्छ।
- विरुवा बरिपरि पानी जम्न दिनु हुँदैन।
- रोप्नु अगाडि दुसीनाशक औषधीले गानो वा विरुवाको उपचार गर्नुपर्दछ।
- रोग लागेको भाँग वा विरुवा गानो सहित उखेली गाड्ने वा जलाउनाले रोग फैलनबाट बचाउन सकिन्छ।
- रोगी विरुवा हटाएर सो ठाउँको माटोलाई फर्मालिनले वा सिस्टमिक दुसीनाशक औषधीले उपचार गरेर मात्र नयाँ विरुवा लगाउनुपर्छ।

३) **फुर्के रोग :** यो रोग लागेपछि डाँठ र पातहरूको आकार-प्रकारमा भिन्नता देखिन थाल्छ। भाँगमा लक्राहरूको संख्यामा क्रमशः कमी हुन थाल्छ। बिस्तारै गानोबाट छोटो छोटो १५ से. मि. जतिका सुइराहरू देखा पर्न थाल्दछ। यी सुइराहरू केही पहेंलो रङ्गका हुन्छन्।

यी सुइराहरू आउन थालेपछि अलैंचीमा फूल फुल्न बन्द हुन्छ। लक्रा र पात सुक्दै जान्छ र उत्पादन निकै कम हुन्छ। रोगको प्रकोप बढी भएमा उत्पादन हुँदै हुँदैन। भाँग पुरै सुकेर जान्छ।

यो रोगको रोकथामको लागि :

- रोगको लक्षण देखिएका भाँग वा विरुवा गानो सहित उखेली गाड्ने वा जलाउनु पर्दछ।
- रोगी भाँग नजिकका भाँगहरू उखेली गाड्ने वा जलाउनाले रोग फैलनबाट बचाउन सकिन्छ।
- रोग नलागेको ठाउँबाट मात्र विरुवा ल्याउनु पर्दछ।
- गानोबाट प्रसारण गर्नाले रोग फैलन बढी सम्भावना भएकाले बीउबाट वा टिस्कूल्वर गरी विरुवा उमारी प्रसारण गर्ने कार्य गर्नुपर्दछ।
- अलैंची बगानको समय-समयमा सरसफाई र निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- रोग सार्ने लाही किराको नियन्त्रणका निमित्त सिष्टेमिक विषादी समय-समयमा छर्कनु पर्दछ।

४) **छिर्के रोग :** यो रोगको लक्षण कलिला पातहरूमा पहेंला छिर्काहरू देखा पर्दछ। रोगको प्रकोप बढ्दै गएमा यी छिर्काहरू एक-आपसमा जोडिन पुग्छन्, पात र लाक्रा सुक्दै जान्छन् र उत्पादन निकै कम हुन्छ। रोगको प्रकोप बढी भएमा भाँग पुरै सुकेर जान्छ। यो रोगको विषालु छिर्कने भाइरस मुख्यरूपले मकै र आरूको लाही किराले गर्दा रोग बोटबाट स्वास्थ्य बोटमा सर्दछ।

यो रोगको रोकथामको लागि :

फुर्के रोगको रोकथामकै उपाय अवलम्बन गर्ने।

किराहरू :

१) **भुसिल कीरा वा पात खाने कीरा :** यी कीराले अलैंचीका पातलाई सेतो प्लाष्टिक जस्तै बनाएर अलैंचीको भाँग नै सखाप पार्दछ। यसलाई नियन्त्रण गर्न साईपरमेथ्रिन १ मि.लि. वा एचडी राक्तिन (निमको भोल) ४ मि.लि. प्रति लि. पानीमा मिसाई फूलमा नपारी सबै पातमा पर्ने गरी प्रकोप हेरी २-३ पटकसम्म छर्नु पर्दछ।

२) **लाही किरा :** यस किराले विरुवाको कलिलो भागबाट रस चुसी खान्छ र विरुवालाई रोगी बनाई दिन्छ। यी किराहरूलाई नियन्त्रण गर्न सिष्टमेटिक विष १ मि.लि. पानीमा मिसाई २० दिनको फरकमा छर्नुपर्दछ।

३) **गवारो किरा :** यी किरा लार्भा सरका टुप्पोबाट स-साना प्वाल बनाई १ देखि ४ वटा लार्भा भित्र पस्दछन्। यी लार्भाले १०-१५ दिनमा नै सखाप पार्दछन्। यसलाई लाही नियन्त्रण गर्न प्रयोग गरिने विषादीले गर्न सकिन्छ।

४) **थ्रिप्स किरा :** यो किराले पात, फल र फूलको रस चुसी फल र फूलको विकास र उत्पादनमा नोक्सान पुर्‍याउँदछ। यसलाई नियन्त्रण गर्न देहिक विषादी १ मि.लि. प्रति लि. पानीमा मिसाई २० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ। साथै, खनिज तेल २५ क दरले पानीमा मिसाई हप्ताको १ पटक छर्कनाले पनि यो किरा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ।

बाली उत्पादन : अलैंची बगान लगाएको तीन वर्षमा उत्पादन दिन्छ। अलैंची ३० देखि ४० (सुख्खा) के.जी. प्रति रोपनी उत्पादन हुन्छ।

सन्दर्भ सामग्री :

- (१) कृषि डायरी - २०७३, कृषि विकास मन्त्रालय, कृषि सुचना तथा संचार केन्द्र, हरिहर भवन, ललितपुर।
- (२) कृषि प्रविधि संग्रह - २, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, सिंहदरबार प्लाजा, काठमाण्डौ, बैशाख - २०७०।
- (३) हाम्रो सम्पदा राष्ट्रिय मासिक (Hamro Sampada National Monthly), मसलावाली विशेषांक, वर्ष-१५, अंक-६, २०७२ साल कार्तिक।